

ERDÉSZ ÁDÁM

METAMORPHOSIS TRANSYLVANIAE II.

Márki Sándor naplója az impériumváltásról

dec. 16.

■ A Státus¹³ tanügyi bizottságában szóba jött, mi lesz 7 vagy inkább 8 gimnáziumunkkal a várható új államalakulatban. A fenntartásukra rendelt váralmási uradalomban mindent szétromboltak, a kastélyt teljesen kifosztották, a lábasjószágakat elhajtották, s az alsóbajomi uradalomban nov. 5-[én] három és fél millió kárt okoztak. A püspök felhívta Buza Bar-na földm. miniszter figyelmét, hogy a földbirtoktörvény készítésénél az iskolák fenntartására hivatott földeket vegye le a kényszerű feldarabolás alól; Laehne Hugó által azt felelte a demokrácia korában is teljes címével megtisztelt püspöknek, hogy a törvényben ezt nem teheti, de a végrehaj-tásról szóló rendeletben intézkedni fog. – Ma délben különben az Economulban tanyázó Román Nemz. Tanács zászlajára, mint hallom, a mieink lövöldöztek, és egy oláht lelőttek. – Különben a szebeni kormány bejelentette, hogy megkezdi előnyomulását a demarkációs vonalon túl. Itt most nagyszámú magyar katonaság van, de van mindennap gyakorlatozó hazai román katonaság is, amellet Mackensen¹⁴ sok száz németje; de ezeknek a napokban le kell tenniük fegyvereiket. Búsan járnak kelnek, itt a szomszédos tanítóképzőben levő tanyájuk kertjében is pufogatják ma-radék kézigránátjaikat (a magyaroknak is egyik megszokott kedvtelése), vagy eladogatják holmijukat. [...]

dec. 18.

A főkormánybiztosság – mint délben hallottam, s mint a lapok útján du. értesítette is a lakosságot – értesült, hogy az entente megbízásából román csapatok legközelebb megszállják Kolozsvárt is. Nyugalomra inti a lakosságot, melyet néhány katona ellenállásra buzdít kávéházi nyílt fel-szólalásokkal is, de – az idők jele – visszhang nélkül. – A Kat. Státusban kevesen voltunk, de nyomott hangulatban. A püspök Bpestről azt a bizta-tást hozta mind a kormánytól, mind az erdély-magyarországi román „kö-vettől”, dr. Erdélyitől,¹⁵ hogy az autonómiát tisztelni fogják. Ez ügyben dr. Maniuval is értekezni fog. – Ma különben disznóölés; az egyik koca 124, a másik 100 kiló használható húst adott.

dec. 19.

Tegnap este 6 órakor a székely bakákkal kezdték meg Kolozsvár kiürí-tését, s ma velök és a németeknek Bánffyhunyadra vonulásával folytatták. Sajnos azt kell mondani, hogy a székelyek távozása örömet, vagy inkább megkönnyebbülést okozott, mert gyilkoltak és raboltak, s feltörvén az er-délyi állami borpincét, duhajkodtak mindenütt. Már tegnap este megölték

a vasútnál két embert, a vasúti tárházakat kirabolták, az élelmiszereket elpusztították, s az Erdélyi Pince Egylet feltört pincéjéből megrészegedtek. Egész éjszaka lövöldöztek vaktában, s a szobája ablakából kitekintő Zeyk József főhadnagy,^{16d} máshol pedig egy leány áldozatul is esett golyójuknak. Délután a Román Nemzeti Tanács szállását, az Economult zaklatták, s egy Petrovics nevű oláh deákot le is lőttek stb. Most magyarokból, románokból összeállított 30 főnyi katonai őrzőjáratok tartják fenn a rendet. A csillapító beszédekre nem is hederítenek. Vinczét,¹⁷ a munkások vezérét, ki a városház erkélyéről szólott hozzájuk, lezsírázták és hazaárulózták, s beszéde közben 8 lövés is esett. A kaszárnyában Bányay ezredesre és Ludmann őrnagyra, kik a katonák indulását sürgették, revolvert fogtak; s mivel Bányay önvédelmül szintén elővette revolverét, a katonatanács őt – bocsátnakérésre ítélte; Bányay kijelentette, hogy inkább lemond tisztii rangjáról. De meg kell adni, hogy az utcán katonai rendben, dalolva elvonuló bakák mégis az erő érzetét keltették föl; bár sokkal rendezettebbek voltak a szintén csöndes dalolással elvonuló Mackensen-németek. [...]

dec. 21.

Ferdinánd román király a nála tisztelgő magyarországi románok előtt kijelentette, hogy átveszi az uralmat Nagy-Románián, mely a Dnyesztertől a Tiszáig terjed. No, most már tehát nem irigykedhetünk a gólyamadárra, hogy neki két hazája van, nekünk pedig csak egy, és az is elveszett; mert íme, nekünk is két hazánk van; mégpedig, változatosság kedvéért, az egyik címzetes köztársaság, a másik királyság. Azonban még csak ezután dől el, valóban olyan kicsiny lesz-e az egyik, olyan nagy-e a másik? – Cholnokynak Lóczy¹⁸ olyan levelet írt, amely szerint sok felsorolt ok alapján hiszi, hogy hazánk megtartja területét – angol védelem alatt; de most a végeletekig ránk ijesztenek; Nemes (román) őrnagy szerint két ezred román már Apahidán van, de Apáthyék szerint majd csak az új esztendőben vonulnak be. Különbén az oláh csőcselék is annyit rabol mindenfelé (pl. már a Kolozsmonostori Gazd. Akadémia földjein és ingóságain is osztozkodni kezdtek volna), hogy a rend fenntartását önmagukon kell kezdeniök. – Az erdélyi Kat. Státus ma hevenyészett igazgatótanácsii ülést tartott, s hozzájárult ahhoz, hogy a magyarországi püspöki kar által az első papság fölségítésére a püspökségek törzsvagyonyából kihalított ötven millió korona alaphoz az erdélyi püspökség 480 000 koronát adjon. – De. 11-kor temettük el Zeyk József főhadnagyot, özvegy édesanyjának negyedik és utolsó fiát. Zeyk ablakán látható az a kerek lyuk, melyen a gyilkos golyó behatolt. [...]

dec. 22.

De. 10–12. én is ott voltam, hideg, de szép napos időben a Mátyás téren Kelet-Magyarország 26 vármegyéjének az elszakítás és a gyulafehérvári határozat ellen tiltakozó gyűlésen.¹⁹ Persze csak talán huszadrésze volt ott annak a 200 000-nek, amennyit Apáthyék vártak, az oláhok visszatarították a vonatokat, de így is voltak vendégek. Egy óra hosszat tartott odabenn az Iparos Egyesületben a tanácskozás, idekinn a didergés, míg végre kijöttek a vezetők az erkélyre. Apáthy, Sándor József, Janovics Jenő, Vincze Sándor (Kolozsvár diktátora), Strengar Demján Száva (a Román Szocialista Párt titkára) és – román nyelven – Avramescu György szólta a néphez; az egész inkább szocialista jellegű gyülekezet volt, az „urak” el-

len való izgatással. Lőte Misi – kivel és Deák ezredessel a szocialisták mellett állottam – hangos megjegyzéseket tett, s Vincze beszéde után el is távozott, mert az egyik elvtárs szerint „aki nem érti, ne hallgassa”. A még hátralevő két szónokot már én sem hallgattam meg, mert felfáztam. A népgyűlés különben kijelentette, hogy a Wilson-féle elvek értelmében gyakorolt önrendelkezési jogánál fogva a Magyar Népköztársasággal közösségekben akar élni, s az egységes csonkítatlan Magyarországon belül minden itt lakó nemzetiség számára teljes egyenlőséget, szabadságot és önkormányzatot követel, az erdélyi magyarok és székelyek teljes jogú önkormányzati szervének és képviselőjének pedig elismeri a Kolozsvárt dec. 17-[én] egyesült erdélyi magyar–székely nemzeti tanácsot, illetőleg annak másnap megválasztott központi kormányzó tanácsát. – Károlyi miniszterelnök este telefonon megnyugtatta Apáthyt, hogy a románok ennek dacára nem lövetik Kolozsvárt, s hogy erőszakoskodásaik ellen ő a franciák előtt újból tiltakozott. – Ennél bizonyosabb, hogy – mint lakónk, Kovács Aladár mondta – holnaptól fogva az itteni 12 bank tisztviselői sztrájkolni fognak.

dec. 23.

Haller polgármester du. 2-kor kikocsizott Apahidára, hogy Gherescu román tábornokkal megállapítsa a mintegy 4000 főnyi megszálló sereg holnapi bevonulásának módozatait. A bevonulás 10-11 óra közt lesz. – Este Lechner kollégám mondta, hogy ő már be is adta az egyetemi tanárságról való lemondását. Csak másodmagával lévén itt, könnyebben visszamehet szülőföldjére, Budapestre; de nekünk maradnunk kell, míg lehet. Felleségem meg is könnyezte Lechnert.

dec. 24.

De. 11-kor Neculcea és Gherescu romániai tábornokok csakugyan bevonultak; a Mátyás téren sorakoztak, az oláhok virágokkal, beszédekkel fogadták őket, s a végén horát táncoltak a Mátyás-szobor körül. Marci és az unokák látták, én nem kíváncsiskodtam; elég itthon pirulni. [...]

dec. 25.

A karácsonyi mise ájtatos hangulatát nemigen emelte, hogy odakinn a román katonazene román zászló alatt Mátyás szobra előtt játszott. Temp-lomozás alatt ragasztották ki Neculcea tábornoknak a rend fenntartására vonatkozó kiáltványát magyar és román nyelven. Legjobb intézkedése a munkakerülés szigorú üldözése. A város különben csendes, az ünnepek dacára kevés ember járt az utcákon. Őrjáratok most olyan helyeken is megjelennek, ahol azelőtt talán sohasem jártak. Török Imre doktorom, ki még mindig beteg, beszéli, hogy hasonló nevű öccse hazajött a majdnem négyesztendei orosz fogságból.

dec. 26.

De. 11-ig a rendőrségen „csak” 50 éjjeli rablást és lopást jelentettek be. [...] – Zsákó Istvánt nevenapján fölkeresvén, beszéli, hogy a hónap elején Bokajban fölverték a hazatért oláh katonák s más bekormozott katonák három házát (az egyikben maga, a másokban bérlője, a harmadikban a csendőrség lakott), s mindenét elrabolták, a bútorait is, a pincében pedig csak az ászokfákat hagyták meg. Mintegy 200 000 kor. kárt szenvedett, többnyire olyanoktól, kikkel jót tett; csak egy Gligor nevű cselédje maradt becsü-

letes, és megmentette marháit. Felesége mondja, hogy most ők jártak úgy, mint szüleik 1849-ben; mikor azokat az oláhok kifosztották, egy régi cselédjük hozott nekik sonkát, hogy húsvétra legyen mit enniük; most szintén egy régi cselédjük nekik hozott egy pár csirkét, hogy egyenek valamit a karácsonyi ünnepekre. Hiszen, hála Istennek, maradt még nekik; de most így festenek az István-napok Erdélyben. – A Nemz. Kaszinó rendkívüli közgyűlésén a tagdíjat 48 koronáról 80-ra emeltük fel; most már máttól fogva a Belvárosi Kávéházat is odahagytam, mert a szokott társaság nagyon bizonytalanul jár oda, s ezentúl a kaszinóban olvasgatok lapokat.

dec. 27.

A bukaresti és a szebeni „kormány” olyképp „határozott” Erdélyről, hogy ez nem kap autonómiát, hanem szőröstől-bőröstől beolvad Romániába, s Erdély csak képviselve lesz ennek központi kormányában. Ennek az útjába Magyarország egy szalmaszálat sem tud tenni. [...]

dec. 28.

Józsi bácsi, a Kat. Státus öreg szolgája kérdi ma a pénzügyigazgatóság előtt posztoló romániai bakát, aki cigarettát kért tőle: meddig maradnak? „Ünnep (oláh karácsony) után megyünk a Tiszáig! – Turós pedellus pedig mondja, hogy a megszálló csapatok ma lefoglalni akarták az egyetemet; a rektor tiltakozott, de nem tudja, mire ment velök. – A csapatok parancsnokai, Neculcea és Gherescu tábornokok, Hațieganu „igazságügy-miniszterné” s 1-2 francia tiszt jelenlétében meghallgatták a színházban a *Trubadúrt*; Mariska úgy találta, hogy Neculcea olyanforma, mint én voltam fiatalabb koromban. A páholyba szuronyos baka kíséretében mentek föl, de utóbb, úgy látszik, ezt hazaküldték.

dec. 29.

Az egyetemet nem foglalták le. [...]

dec. 30.

[...] Neculcea tbnok után az őrnagy egy Marsch hinaus-szal ma fél óra alatt kiküldte a Bartha Miklós utcai helyiségből az egész honvédker. parancsnokságot, a magyar feliratokat leszaggatta, s az iratokat elégette. A térparancsnokságon (városparancsnokságon) vöm, aki öt-hat hete már úgyis csak lógott a honvédek közt, szintén teljesen kikopott a katonaságtól. Rendelet jelent meg, hogy a nem kolozsvári illetékességű tisztek távozzanak a városból, s a megmaradtak se járjanak egyenruhában. A romániai hivatalos lap közli Erdélynek Romániával való egyesítését – a békekongresszus határozata előtt. [...]

dec. 31.

[...] Berthelot francia tábornok²⁰ fogadására feliratos táblákkal százával jöttek be a falusi románok; az üzletek 2-3-ig zárva voltak. – A csúf ködös időben be sem mentem. – De. Schneller rektort katonák „elővezették”; du. 3-kor kocsin ment haza, azzal hogy „tévedtek”, azt hitték, renitenskedik, s ha tegnap kétszeri keresésre (melyről azonban nem volt tudomása) nem jelenik meg, „szabályszerűen”, így kellett eljárni. Kedélyes és lélekemelő! Ma 700 – többnyire zsidó – menekültnek hagyták meg, hogy távozzék a városból. – Szomorú sejtelmekkel zárom le ez évi naplómát. Magyarország, Erdély vagy Románia lesz-e neve annak a földnek, ahol élnem, halnom kell? Isten, a ki ebben az esztendőben megáldotta családomat,

áldja meg azt a jövő esztendőben is, és áldja meg országunkat, mi magyar hazánkat.

Kolozsvár, 1919. jan. 1. szerda

Az újesztendő megérkezését jelentő harangszót családom, Müller Arnold s lánya és Kovács Aladár társaságában koccintva üdvözöltük. Reggel és este megint csak helyi lapokat kaptunk, mert a nyugatról jövőket a pályaudvarban megint elégették, s így ismét bolond hírek terjedtek el. Beszélnek, hogy Erdély védett állama lenne Romániának, mely itt 2 hadosztályt tartana, de külön tartományképpen kormányozná. A sorozást már e hónap közepe táján elrendelnék; a székelyek közül 500, tőlük 180 állítólag hazaszökött. Tegnap egyetemünknek egy küldöttsége járt az átutazó Berthelot francia tábornoknál, kérve, hogy az egyetemet katonai célokra lefoglalni s a hallgatóknak ideutazását akadályozni ne engedje. A tábornok a tanárokat a bolsevizmus ellen való küzdelemre intette; itt azt rebesgetik, hogy a németek most a bolsevistákkal (kiknek Oroszországban egymillió katonájuk van) összefogva akarják helyreállítani hatalmukat. – Ma megint elővettem Fekete János Román nyelvtanát,²¹ hogy felfrissítem, amit belőle negyven év előtt, 1879. júl. 18-tól fogva kezdtem tanulni. Beszélni sohasem tudtam, de akkor már elég könnyedén fordítgattam verseket is.

[...]

jan. 3.

[...] Gróf Haller Jenő, mikor küüllővári kastélyát kirabolták, a Magyar Nemz. Tanácstól kért nemzetőrséget, azt felelték, hogy ezeket nem azért tartják; a Román Nemz. Tanács, melyhez ezután fordult, egy hadnagy vezetése alatt 20 katonát küldött, kik egy elveszett tyúkért 25-tel fizetnek; azóta nincs baj. – Nemes őrnagyot, román létére, újra kirabolták; a másodszor felforrított bortól a parasztok berúgtak, s a nagyhordókban levő óborknak a hegyről való legurításával mulatoztak stb.

[...]

jan. 9.

Délfelé, a szép napos időben kísértáltam, s az egyetemen a rektorral és néhány kollégámmal beszélgettem. 600 koronás „gyors”-segélyünk és havi fizetésünk 300 koronás megjavítása, úgy látszik, a postai (vasúti) küldemények gyökeres kezelésének, az autodaféknak esett áldozatul egyleőre. Moldovánál találtam Schillinget, ki 36 évi szolgálata alapján éppen akkor adta át neki mint dékánnak nyugdíjaztatása iránt való kérelmét; Lechnerrel az orvosi kar visszavétette a magáét. – Az Emke, mivel gyűléseket tartani nem szabad, mától fogva körözüvényekben közli az aktákat a direktórium tagjaival, hozzájárulás végett. – Apáthynál a főkormánybiztosság épületében (Mensa) és saját lakásán esetleges polit. izgató röpiratok és proklamációk után házkutatást tartottak, de semmit sem találtak. Rendelet jelent meg, hogy Erdélyből kifelé 17-42 éves férfiaknak utazniuk nem szabad. El vagyunk zárva a világtól, melyről a helybeli lapok útján keveset tudunk.

jan. 10.

A bolsevizmussal gyanúsítottak között Szádeczky Lajos és Réz Mihály kollégámnak, Ferencz József püspöknek, Hirschler apátnak, Barabás ref. esperesnek, a két rabbinak, Bíró Balázsnak stb. mától fogva 3 naponkint

jelentkezniök kell a román katonai parancsnokságnál, s nem szabad elhagyniok a várost, bár, természetesen, tiltakoznak a gyanúsítás ellen. A szintén megidézett Vincze Sándor nem jelent meg, ő, „női ruhában”, Janoviccsal együtt állítólag Bpestre „szökött”; de valószínűbb, hogy az ottani polit. események iránt való érdeklődésből mentek fel.²² A románok különben az itteni vezető férfiak közül túszoikat fognak szedni a meg nem szállott területeken lakó románok esetleges bántalmazásának meggátolására, megtorlására.^{23e} Még rendben nem lévén, egész nap itthon dolgoztam.

jan. 11.

Ma Esterházy Laci is lemondott a helyettes polgármesterségről. Sokan elhagyják a süllyedő hajót!

jan. 12.

Tegnap elolvastam újból a *Nagyvidai cigányokat*, ma a helybeli lapokból a Károlyi ideigl. köztársasági elnökké választásáról szóló tudósítást, mire ismét „kétségbeejtő kacaj lőn Nagyida ...” Mi már Erdélyben odáig jutotunk, hogy extra territorium vagyunk. Tegnap a szászok Medgyesen kimondták Romániához való csatlakozásukat.²⁴ Velünk szemben 800 év alatt hasonló készséget és sietséget sohasem tanúsítottak.

[...]

jan. 15.

Borbélyom műhelyében megrökönyödve beszéltek, hogy a megszállók naponként 50 botütéssel traktáltak egy borbélyt, ki egy Terso nevű román borbélyt üzlete lerombolásával fenyegetett, ha megállapodásuk szerint üzletét vasárnaponként be nem zárja. A monostori atyafiak is sokallják már a 25-öt, amelytől azelőtt elszoktak. – A minisztérium 1918. dec. 29-én 6700/1918 M.E. sz. a. havi 200 kor. drágasági pótlékot utalt ki mindnyájunknak. – A románok megszállták Bánffyhunyadot; miközben a mieink visszavonultak, állítólag 8 falusit megöltek; miért is – mint ma délben beszéltek – Apáthyt Barabás Samu főesperessel együtt letartóztatták. Erről az itteni esti lapok nem írtak, budapesti lapokat pedig dec. 30. óta nem kapunk, sőt 5-6 nap óta egyáltalán leveleket sem. Ilyen süketek csak a szegény középkori krónikások voltak. (A tény az, hogy Neculcea tbnok azért, mert Szilágy megyében a mieink 9 katonáját megölték, Apáthy főkormánybiztost letartóztatta és internálásra délben Nagyszebenbe küldte, Kolozsvár városára pedig 900 000 korona sarcot vetett ki, s kötelezte 9 érckoporsó, 9 koszorú és 9 sírkő költségeire. A költségeket a bankok előlegezik s azután a város kivetí adóban.²⁵)

jan. 16.

A Státus igazg. tanácsi ülését az utolsó pillanatban nyert engedéllyel és egy romániai hadnagy jelenlétében tartottuk meg. A püspök elnökölt, kit tegnap este két tiszt felszólított, hogy menjen haza Gy[ula]fehérvárra (honnan hintón jött be), de a tábornok előzékenyen négy napot adott neki az ittlételre. A napokban elmegy a világi elnökkel a szebeni kormányhoz, mai előterjesztése értelmében megkérdezni, nyilatkozhatnak-e Erdély jövő sorsáról, reklamálja a vallásszabadságot, miképpen képzelik az önkormányzat biztosítását, hajlandók-e a magyar állam által egyházi és isk. céljainkra adott évi 2 millió államsegélyt fentartani, esetre növelni, az 53 államosított és községesített népiszkolát visszaadni stb. A részletekbe

fölemlítette a püspök, hogy a gy[ula]fehérvári teológiát a kolozsvári egyetemhez kívánja csatolni. – A távol levő Körmeny Gézánál délben megint fegyverek után kutattak; az asszonyok hívására vóm ment át, s telefonon beszélt a tábornokkal, ki a kutatókat hazaengedte. – Mivel gyűléseket tartani nem lehet, Ferencz József püspök, a székely történ. bizottság alapszaból elnökileg utalta ki Szádeczkynek a *Székelyek Történetéért* járó honorárium felét (4000 kor.), amennyiben 40 nyomtatott ívnek megfelelő kéziratát beadta. A mű még nem teljes, az időrend szerinti történelem, szerencsére a legkönnyebb rész, még hátravan. – Barabás főesperest ma szabadon bocsátották, s állítólag Apáthyt is hazaengedték Szebenből Vix alezr. közbelépésére.

jan. 17.

A megszálló VII. hadtest parancsnoksága a 900 000 kor. sarcot a vezető politikusokra kívánta kiróni; 90 betérjesztett névből 49-et törölt; a megróvottak közt vannak Apáthy, Pósta, Menyhárt, Réz, Szádeczky, Bíró Balázs kollégáim is. Szádeczkyt bizony mostanában súlyos fizetési kötelezettségek érték. Az összegnek ma 10 óráig együtt kellett lennie. – A mai nap első órájában egy őrnagy vezetése alatt házkutatás volt az egyetemen, éjjeli titkos gyűlés és fegyverfőlhalmozás gyanúja alapján; de nem találtak semmit, sem ott, sem a gondnokságom alatt levő kat. gimnáziumban, hol ma de. a pincében, padláson és kamarákban kutattak fegyverek után. Az igazgató attól tart, hogy ha márciusban nem a magyarok soroznak, a fiúk elszökdösnek. – Apáthyt nemcsak nem engedték haza Szebenből, hanem csendőrökkel kísértették be, és haditörvényszék elé állítják, mint a Szilágy megyei vérengzés értelmi szerzőjét. – Neculcea tbnok VII. hadosztálya ma átment Désre s ide a VI. jött helyette.^{26f} Kósza hírek szerint a váradiak Apáthy miatt elfogták kezesül a váradi g-kel. püspököt. (Egy verzió szerint az egyetemen és a kat. gimnáziumban titkos telefon vagy táviró után kutattak, mert nem értik, Budapesten fél óra múlva már miként tudhatták Apáthy elfogatását.)

jan. 18.

[...] A ma közzétett kimutatás szerint egyetemünknek a lefolyt félévben 2226 hallgatója volt, ami az utóbbi békeévek létszámainak felel meg. – A románok ma átvették Kolozsvár város igazgatását. Az esküminta így hangzik: „Én N. N. esküszöm, hogy Ófelsége I. Ferdinánd királyhoz és a Román Kormányzótanácsához hű leszek.” Az esti lapokból törölték, ami ezután történt. Haller Gusztáv polgármester kijelentette, hogy az esküt nem teheti le, mert 1) a fegyverszünet föltételei szerint a közigazgatás magyar marad, 2) mert ellenkező eskü letételét vallásos érzülete tiltja, 3) mert Erdély hovátartozásáról a békekötés határoz. A többi tisztviselő is csatlakozott, és senki sem tette le az esküt. Dr. Poruțiu prefekt kijelentette, hogy felelősség terhe alatt helyükön kell maradniok; holnap románok veszik át a város kormányát. Így az én 22 éves tiszt. városi tanácsosságom is véget ért. – Különben ma kezdődik a párizsi békekonferencia: a „dies irae”, mikor előre látott feleletet kapunk arra a régi kérdésre: „Rabok legyünk, vagy szabadok?” De sajnos, nem választhatunk.

[...]

jan. 20.

Porouțiu városi prefekt átvette a város kormányát, polgármesternek dr. Popp Gyula kapitányt nevezvén ki ideiglenesen. Jellemző, hogy még a fogalmazók, díjnokok, csőszök, kocsisok stb. sem vállalták a további szolgálatot, noha esküt nem kell tenniük. Kolozs vármegyében dr. Tămașiu prefekt simábban intézte el a dolgot, amennyiben az eskü kérdését függőben hagyta, s így az adminisztráció ott nem akadt meg. Botka városi főkapitányt 24 óra alatt kiköltöztették lakásából (Bocskay téri volt lakásomból), s ma este, színházból hazajövet, a rendőrség épületét először láttam teljesen sötétnek, mert a közrendőrök stb. is eltávoztak. Éjjel, mint mondják, repülőgépről cédulákat dobtak le, a melyeken a várost türelemre intik, és segítséggel biztatják. Jókai *Üstökösének* egykori Mindenváró Ádáma talán elhiszi.

[...]

jan. 22.

Schillingnek az ókori történelemből való helyettesítésére ezúttal nem vállalkoztam; fő kollégiumában Hornyánszky, a szemináriumban Csengeri helyettesíti. – Az éjjel a vasutak s vele a posta megállottak, 4000 vasutasunk sztrájkba lépett, még a mozdonyokat is leszerelték.²⁷ Holnaptól kezdve általános sztrájk (ámbar nincs itthon ennek nagymestere, Vincze Sándor, mai nevenapján, úgy látszik, mégis „fénylik a Vince”), mely addig tartana, míg az oláhok szabadon nem bocsátják Apáthyt, akiért a köztársasági kormány Budapesten különben letartóztatta (Erdélyi?) román követet,²⁸ a váradiak pedig a mi kolozsvári magyarjainkra kivetett 900 000 koronát ugyanannyi nagyváradi oláhon vasalták be.²⁹ Az oláhokat honvédeink Csucsánál állítólag megverték;³⁰ az itteniek ágyúikat Felek felé (Tordának?) indították, s a New Yorkban tömegesen szállásoló tisztek a tábornokkal együtt, délután szekerekre pakoltatták holmijokat, s elvitették valamerre; ők is útra készen állanak. Hír szerint úgy nyilatkoztak, hogy ha el kell menniük (hiszen a mieink tudni vélték, hogy honvédeink már Egeresnél állanak), előbb szabad rablást engednek a városban, miért is, mint november elején, az értékek elrejtése újra megkezdődött. A bírák, pénzügyiek stb. egyáltalán idáig itt senki sem tette le a követelt esküt; Schneller rektor, ki ma meglátogatott, mondta, hogy tegnap várta „őket”, de senki sem jött. Magyar repülőgépről napközben megint szórtak le biztatató cédulákat, s a közönség bízik abban, amit Bárdy borbély megbotoztatása előtt mondott oláh bírának, hogy úgy elszaladtok ti innen, hogy bocskorotok a hátatokat veri. – Alkonyatkor már minden üzletet, boltot bezártak, a színházi előadást sem tartották meg, s az utcák néptelenek maradtak, s a lakosság éjjeli zaklatásoktól tartva tért nyugovóra. Mi 11-ig beszélgettünk, ma lévén vőm 46 éves.

■ JEGYZETEK

13. Erdélyi Római Katolikus Státus.

14. August von Mackensen (1849–1945) tábornok, 1917-től a megszállt Románia katonai kormányzója, a német fegyverletétel után intakt csapataival októberben, novemberben Erdélyen és Magyarországon keresztül vonult haza.

15. Erdélyi János (Ioan Ardelean), a Budapesten magalakult Román Nemzeti Tanács elnöke, 1918. december elejétől a nagyszebeni Kormányzótanácsot képviselte Budapesten.

16^a. Más verzió szerint egy előkelő román tiszt lövette meg, kinek 18 millió sikkasztásáról csak ő tudott.

17. Vincze Sándor (1886–1946), szociáldemokrata politikus, az Erdélyi Magyar Nemzeti Tanács alelnöke, majd a Kelet-magyarországi Főköormánybiztosság elnöki osztályának vezetője.
18. Cholnoky Jenő (1870–1950) a kolozsvári egyetem földrajzprofesszora. Lóczy Lajos (1849–1920), a budapesti egyetem földrajzprofesszora.
19. A december 22-i nagygyűlés résztvevőit illetően 50-70-80 000 létszámot említenek a különféle becslések.
20. Henri Mathias Berthelot (1861–1931) tábornok, a romániai francia katonai misszió vezetője. Emeltett útját követően indult meg a román csapatok további, nyugati irányú előrenyomulása.
21. Fekete János: *Magyar román nyelvtan románul tanulók számára*. Stein, Kolozsvár, 1870. 3. kiad., 190 p.
22. Vincze Sándor dec. 31-én valóban áruhában, vasúton szökött meg Kolozsvárról, Budapesten a Tanácsköztársaság idején a fővárost irányító direktórium tagja lett.
- 23°. Talán azért, mert a napokban Bánffyhunyadra száműzött honvédek innen odáig, az útba eső falvak román lakosait inzultálták s állítólag középük puskáztak, kergették őket. Hatvani őrnagy is így lőtte el 1849-ben a magyar–román kibékülést!
24. A szászok román királysághoz való csatlakozását kimondó medgyesi gyűlésére január 8-án került sor. A határozatot jan. 10-én adták át a szebeni Kormányzótanácsnak.
25. Január 13-án a Zilahhoz közeli Cigányinál került sor fegyveres összeütközésre, amelyben kilenc román katona meghalt. A hadisarcot Kolozsvár politikai, szellemi, egyházi vezetőire rótták ki. Apáthy István a fegyverszüneti egyezményre hivatkozva meg akarta akadályozni a közigazgatás román átvételét. Letartóztatása elsősorban ennek, valamint a megfélemlítő szándéknak volt betudható.
- 26°. Holban tábornokkal.
27. A január 22-i sztájk lupényi és vulkáni magyar és román bányászok, román gárdisták és a katonaság között kitört, halálos áldozatokkal járó fegyveres összetűzés miatt robbant ki. Kolozsvárott a sztájkolóok pontokba foglalták követeléseiket.
- 28°. Kacs!
- 29°. Vix alezredes most egy nemzetközi bizottsággal ment le Apáthy ügyének megvizsgálására (?). [Patey tábornok járt Nagyszebenben, s találkozott Apáthyval.]
30. Márki bejegyzése valószínűleg nem 22-én íródott, mert a román előrenyomulást megállító összecsapásra január 23-án, a magyar előretörésre 24-én került sor.

